

Folia Historica Cracoviensia, 22: 2016, s. 625–640
DOI: <http://dx.doi.org/10.15633/fhc.2099>

Maciej Sadowski CSSR

UNIwersytet Papiński Jana Pawła II w Krakowie

Rola redemptorystów w odnowieniu kultu ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy

Podwójnym motywem prezentowanej poniżej historyczno-teologicznej refleksji jest z jednej strony obchodzony w bieżącym roku jubileusz 150-lecia przywrócenia do publicznego kultu ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy, z drugiej zaś pragnienie uhonorowania osoby nieodżałowanej pamięci ojca prof. dra hab. Benignusa Józefa Wanata, który w swym przebogatym naukowym dorobku posiada również studia nad wizerunkiem Maryi w znaku Nieustającej Pomocy¹. Jest on jednym z wielu w chrześcijańskiej ikonografii obrazów o charakterze pasyjnym, a cechy kompozycyjno-formalne malunku, a zwłaszcza wyprostowana dłoń Matki wskazująca na Syna, są charakterystyczne dla typu ikonograficznego określanego na Wschodzie jako *Hodegetria* (grec. Przewodniczka, Wskazująca Drogę). Na ikonie wyraźnie widoczne są zarówno wpływy malarstwa bizantyjsko-kreteńskiego, w szczególności duże podobieństwo do ikon Andreasa Ritzosa (1422–1492), jak i wpływy zachodnie, głównie w rysach twarzy Maryi. Źródła archiwalne cytujące tradycję podają, iż nasza ikona została przewieziona do Rzymu z Krety w końcu xv wieku. Przez następne trzy stulecia Maryja w tym wizerunku odbierała cześć w eskwilińskim kościele św. Mateusza, gdzie służbę Bożą sprawowali augustianie. Oni też zabrali ze sobą ikonę w dobie zawieruchy napoleońskiej, najpierw do klasztoru św. Euzebiusza, a następnie w 1819 roku

¹ W ramach przygotowań do koronacji koronami papieskimi ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Krakowie-Podgórzu, dnia 18 maja 1994 roku o. prof. Benigus Józef Wanat wziął udział w sesji naukowej „Kult Matki Bożej Nieustającej Pomocy wczoraj i dziś”, zorganizowanej przez Wydział Historii Kościoła Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie i Wyższe Seminarium Duchowne Redemptorystów. Wygłosił wówczas referat: *Teologia ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy*. Jego autorstwa jest również monografia, pt. *Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy u Sióstr Karmelitanek Bosych we Lwowie i Kaliszu*, Kraków 2011.

do kościoła Matki Bożej in Posterula. Obraz umieszczony w prywatnym oratorium augustiańskim na pół wieku popadł w zapomnienie. Sławną niegdyś ikonę na światło dzienne wydobyl ponownie redemptorysta Michele Marchi (1829–1886), w młodości ministrant w kościele Madonna in Posterula. On to przekazał informacje o czcigodnej, acz zapomnianej ikonie ówczesnemu generałowi redemptorystów Nicolasowi Mauronowi (1818–1893). Celem tego artykułu jest ukazanie roli redemptorystów w odnowieniu i rozwoju kultu tej jednej z najbar dziej dziś na świecie rozpoznawalnych ikon maryjnych. Bazę źródłową dla tekstu stanowiły liczne opracowania oraz zapisy źródłowe i archiwalne z rzymskich, wiedeńskich i krakowskich archiwów i bibliotek².

Przywrócenie ikony do kultu

Według wiarygodnego przekazu Maurona bł. Pius IX na audiencji prywatnej 11 grudnia 1865 roku, przekazując ikonę Matki Bożej Nieustającej Pomocy pod opiekę redemptorystów, wypowiedział znamienne słowa: „Uczyńcie Ją znaną całemu światu”³. Stały się one dla duchowych synów św. Alfonsa niepisany imperatywem w szerzeniu czci dla Maryi w znaku Nieustającej Pomocy. Po grun-

² W artykule zostały wykorzystane dzieła różnej proveniencji badaczy kultu ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy, m.in.: E. Bresciani, *La Madonna del Perpetuo Soccorso. Istoria dell'antica e prodigiosa Imagine*, Roma 1877; C. M. Henze, *Ausführliche Geschichte des Muttergottesbildes von der immerwährenden Hilfe*, Rom–Hagenau 1939; D. Buckley, *The Miraculous Picture of the Mother of Perpetual Succour*, Cork 1948; F. Klar, *Vor Frue af den stedsevarende Hjælp. Et nådebilledes sejrsgang gennem verden i hunderede år 1866–1966*, København 1967; E. Buschi, *Santa Maria del Perpetuo Soccorso. Vicende storiche – diffusione nel mondo – devozioni e florilegio di grazie*, Veroli 1968; A. García Paz, *Santa María del Perpetuo Socorro*, t. 1: *Historia e interpretacion del Icono*, Madrid 1988; F. Ferrero, *Nuestra Señora del Perpetuo Socorro. Proceso histórico de una devoción mariana*, Madrid 1966; F. Ferrero, *Santa Maria del Perpetuo Socorro. Un icono de la Santa Madre de Dios, Virgen de la Pasión*, Madrid 1994; M. Sadowski, *Uniwersalny wymiar kultu Matki Bożej Nieustającej Pomocy w latach 1866–1966*, [w:] „Uczyńcie Ją znaną całemu światu”. *Kult i symbolika ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy w zarysie*, red. M. Sadowski, Kraków 2011, s. 29–57.

³ Według ojca Maurona papież miał powiedzieć: „Fate la conoscere al mondo intero”. Pius IX wydał też reskrypt, w którym potwierdził swą wolę przekazania ikony Nieustającej Pomocy pod opiekę redemptorystów: „Il Cardinal Prefetto di Propaganda chiamerà il Superiore della Comunità di S. Maria in Posterula, e gli dirà essere Nostra Volontà, che la Imagine di Maria S[antissi]ma, di cui tratta la suplica, torni fra S. Giovanni e S. Maria Maggiore; con obbligo però del P. Superiore de' Liguorini di sostituire altro quadro decente”. *Beata Virgo Maria de Perpetuo Succursu id est de antiqua ejus et prodigiosa Imagine in Ecclesia S. Alphonsi de Urbe cultui reddita item de Archi-*

townej konserwacji ikony, na której odbiły się jej burzliwe losy i zapomnienie dziesięcioleci, dokonanej przez polskiego malarza mieszkającego w Rzymie – Leopolda Nowotnego⁴, 26 kwietnia 1866 roku cudowny obraz został uroczystie przeniesiony do kościoła św. Alfonsa na Eskwilinie⁵. Na specjalne zaproszenie, tzw. *invito sacro*, wikariusza diecezji rzymskiej kardynała Constantina Patriziego (1798–1876) odpowiedziało tego dnia ponad 50 tys. rzymian i pielgrzymów przebywających wówczas w Wiecznym Mieście⁶. Podczas specjalnego triduum ku czci Maryi pielgrzymi przynosili „niezliczoną liczbę świec, kwiatów, srebrnych wotów i ofiar. Nawet chorzy i kalecy kazali się nieść po schodach do świątyni. [...] Napływ wiernych trwał przez cały miesiąc maj”⁷. Wieczorem 5 maja kościół św. Alfonsa nawiedził wyjątkowy pielgrzym – sam Pius IX zapragnął pomodlić się przed cudownym wizerunkiem. Ten wielki czciciel Maryi wypowiedział wówczas słowa zanotowane skrzętnie przez generała Maurona: „Och, jakże piękny jest ten Obraz! Jeszcze piękniejszy niż kopia, która została mi ofiarowana”⁸. Dwa tygodnie wcześniej bowiem redemptoryści podarowali papieżowi wierną kopię ikony, która zawisa najpierw w jego apartamentach prywatnych, a następnie w papieskiej kaplicy w Pałacu Apostolskim⁹.

sodalitate B. Mariae Virginis de Perpetuo Succursu et S. Alphonsi M. de Ligorio canonice ibidem erecta editio altera, Typographia a Pace, Romae 1897, s. 32–33.

⁴ Leopold Nowotny (1818–1870), uczeń J. Overbecka, malarstwo studiował w Wiedniu, Wenecji i Rzymie. Programowo nawiązywał do dzieł malarzy włoskich XIV i XV wieku. Poświęcił się wyłącznie tematyce religijnej, a jego twórczość cieszyła się uznaniem i wielkim powodzeniem. Pozostawał w bliskich kontaktach m.in. z C. K. Norwidem i Z. Krasińskim oraz zmartwychwstańcami. Zob. A. Melbechowska-Luty, *Leopold Nowotny (1818–1870)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 23, Wrocław 1978, s. 397–398; por. P. Semenenko, *Listy 1942–1945*, oprac. T. Kaszuba, Rzym 2001, s. 21–22 (Studia Zmartwychwstańcze, 7).

⁵ Rezultaty pracy polskiego malarza były pozytywnie oceniane, czego wyrazem jest nieomal kronikarski zapis uczestnika tamtych wydarzeń ojca Brescianiego: „[Icona] fu egregiamente ristaurata per mano di valente artista, senza punto menomante alterare il dipinto”. Zob. E. Bresciani, *La Madonna del Perpetuo Soccorso...*, dz. cyt., s. 40.

⁶ Zob. C. M. Henze, *Mater de Perpetuo Succursu. Prodigiosae Iconis Marialis ita nuncupatae monographia*, Bonnæ 1926, s. 63.

⁷ C. M. Henze, *Das Gnadenbild der Mutter von der immerwährenden Hilfe*, Bonn 1933, s. 19.

⁸ „O quam formosa [Icona] est! Eam certe illi exemplari antepono, quod mihi nuper dono datum est!”. Zob. C. M. Henze, *Mater de Perpetuo Succursu...*, dz. cyt., s. 63; por. E. Bresciani, *La Madonna del Perpetuo Soccorso...*, dz. cyt., s. 54.

⁹ Była to wierna kopia oznaczona numerem drugim. Po śmierci papieża ikona znalazła się w posiadaniu arcybiskupa Alfonsa Carinciogo (1862–1963). Zob. C. M. Henze, *Ausführliche Geschichte...*, dz. cyt., s. 38.

Dopełnieniem uroczystego przywrócenia dla kultu ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy była jej koronacja koronami papieskimi w niedzielę 23 czerwca 1867 roku. Z woli Piusa IX koronatorem wizerunków Jezusa i Maryi został biskup Ruggero Luigi Antici Mattei (1811–1883), tytularny patriarcha Konstantynopola i późniejszy kardynał. Jak skrupulatnie zanotował klasztorny kronikarz, korony na skronie Jezusa i Maryi wykonane zostały ze złota i ozdobione między innymi ośmioma perłami, siedmioma szmaragdami, trzynastoma granatami, dwoma topazami i ośmioma ametystami, pochodzącymi z darów wotywnych¹⁰. Po Eucharystii, przy śpiewie kantorów wykonujących starożytny hymn ambrojański *O gloriosa virginum* oraz antyfonę *Regina Coeli laetare*, biskup Mattei założył poświęcone korony, wypowiadając przewidziane w liturgii modlitwy¹¹. Uroczystość zakończyło gromkie *Te Deum* oraz spontaniczne okrzyki *Evviva la Madonna del Perpetuo Soccorso!*, a nawet salwy z broni palnej i sztuczne ognie. Jednak dla propagowania kultu Matki Bożej w znaku Nieustającej Pomocy ważniejsza niż klejnoty i emocjonalne uniesienia wiernych była obecność wówczas ponad 500 biskupów oraz kilkudziesięciu tysięcy pielgrzymów z całego świata, przybyłych do Wiecznego Miasta na obchody 1800 rocznicy męczeństwa św. Piotra. Wielu z nich, wracając do swych krajów, zabrało ze sobą reprodukcje i oleodruki przedstawiające ukoronowaną właśnie Madonnę¹².

Kolejnym ważnym wydarzeniem, które przyczyniło się do rozpowszechnienia kultu ikony, był obradujący w latach 1869–1870 Sobór Watykański I. Dom generalny redemptorystów stał się wówczas soborową siedzibą arcybiskupa Mechelen Victora Augusta Dechamps'a (1810–1883), belgijskiego redemptorysty i późniejszego kardynała oraz prymasa Belgii. Dechamps jako żarliwy propagator i obrońca dogmatu o nieomyślności papieża gościł w swej siedzibie wielu znaczących ojców soborowych. Między innymi tylko w październiku 1869 roku klasztor i kościół redemptorystów odwiedzili biskupi Luksemburga, Granady, Westminster, Santo Domingo, Ratyzbony, Paderbornu, Cuenca oraz kardynałowie Alessandro Barnabó (1801–1874) – prefekt Kongregacji Rozkrzewiania Wiary, Jean Baptiste Pitra (1812–1889) – dyrektor Biblioteki i Archiwum Watykańskiego, Carlo Sacconi (1808–1889) – prefekt Kongregacji Ceremonii i organizator Łacińskiego Seminarium Amerykańskiego, a także przełożeni generalni jezuitów, karmelitów,

¹⁰ Zob. E. Bresciani, *La Madonna del Perpetuo Soccorso...*, dz. cyt., s. 55–56.

¹¹ „Come per le nostre mani si è coronata sulla terra, così possiamo meritare d'esser da Te coronati di gloria e d'onore nei cieli”. Zob. E. Buschi, *Santa Maria del Perpetuo Soccorso...*, dz. cyt., s. 141.

¹² Zob. C. M. Henze, *Mater de Perpetuo Succursu...*, dz. cyt., s. 65.

pasjonistów i ojców białych¹³. Hierarchowie nawiedzali kościoł św. Alfonsa, ogłoszonego na Soborze doktorem Kościoła, a do swych diecezji i zgromadzeń zakonnych zabierali w darze od redemptorystów wierne kopie cudownej ikony. W taki właśnie sposób jedna z kopii 21 sierpnia 1871 roku trafiła do katedry w Moguncji, uroczyscie wniesiona przez biskupa Wihelma Emanuela Kettelera (1811–1877), wielkiego społecznika i promotora katolickiej nauki społecznej¹⁴.

Początki rozpowszechniania „wiernych kopii”

Redemptoryści, troskliwi opiekunowie cudownej ikony oraz pierwsi apostołowie Nieustającej Pomocy, przejęci papieskim wezwaniem do propagowania powierzonego im wizerunku, zadbali od samego początku o rozsyłanie wiernych kopii rzymskiej ikony w różne zakątki świata. Pierwsze tzw. „wierne kopie” powstawały w rzymskim atelier szwajcarskiego artysty Jakoba Wügera (1829–1892)¹⁵. W archiwum generalnym zachował się dokument ukazujący swoistą geografie rozpowszechniania się wizerunku w latach 1866–1876 i mówiący o „pierwszych czterystu wiernych kopiach ikony w jej oryginalnych rozmiarach, przeznaczonych do kultu publicznego”¹⁶. Z tego zestawienia wynika, iż najczęściej rzymskich kopii trafiało do tych państw, w których wspólnoty redemptorystów były wówczas szczególnie liczne i prężne, a niekwestionowanym liderem pierwszej dekady rozpowszechniania kultu Matki Bożej Nieustającej Pomocy były kraje obszaru niemieckojęzycznego¹⁷.

¹³ Zob. „Il Giornale di Roma”, 19.07.1866.

¹⁴ Zob. F. Ferrero, *Santa Maria del Perpetuo Socorro...*, dz. cyt., s. 196.

¹⁵ Jakob Wüger (1829–1892) urodził się w rodzinie kalwińskiej. Studiował malarstwo w Monachium oraz Dreźnie, specjalizował się w malarstwie portretowym, a także historycznym i religijnym. W 1862 roku przeprowadził się na stałe do Włoch, najpierw do Florencji, a po roku do Rzymu, gdzie pod wpływem poznanych tu redemptorystów złożył w kaplicy domu generalnego na Eskwilinie katolickie wyznanie wiary. W 1870 roku wstąpił do benedyktynów w opactwie Beuron. Zmarł podczas pracy nad freskami w kaplicy św. Marcina opactwa na Monte Cassino w 1893 roku. Zob. <http://www.alt-steckborn.ch/gabriel.html> (10.04.2015).

¹⁶ AGHR, sygn. Ps VI, 1–10: *Imagines B[eatae] V[irginis] Mariae de Perpetuo Succursu, ex miraculis clari Archetypo in Ecclesia S[ancti] Alphonsi de Urbe venerato fideliter expressae, et in varias Orbis partes transmissae*, lib. 1–10 (1866–1963).

¹⁷ Geografia rozpowszechniania tzw. „wiernych kopii” ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy w latach 1866–1876: Niemcy i Austro-Węgry – 250, Francja – 30, USA – 30, Anglia – 20, Belgia – 15, Holandia – 12, Włochy – 11, Szwajcaria – 8, Meksyk – 4, Hiszpania – 2, Polska – 2, Ekwa-

Do każdej rzymskiej kopii dołączany był również swoisty „certyfikat” wiarygodności, z dokładną datacją, numerem seryjnym oraz podpisem i pieczęcią generała redemptorystów¹⁸. Pierwsza taka kopia wywieziona została poza Rzym do Bishop Eton koło Liverpoolu w Anglii i umieszczona w ołtarzu oratorium budowanego tam właśnie klasztoru św. Alfonsa¹⁹. Oprócz wiernych wizerunków sporządzanych na desce zadbano także o mniej kosztowne i bardziej dostępne litograficzne papierowe obrazki, których liczba do 1876 roku osiągnęła 120 tys.²⁰

W Archiwum Generalnym Redemptorystów przechowywane są skrupulatne rejestry kopii cudownej ikony prowadzone przez brata zakonnego Carla Juana Baptistę Sinsa (1838–1884) i jego następców. Dzięki nim można zaobserwować swoistą dynamikę rozpowszechniania wizerunku Matki Bożej. Apogeum tego procesu przypada na pierwsze dwie dekady XX wieku, kiedy rozesłano z Rzymu aż 3189 kopii²¹.

Wiele rzymskich kopii zostało umieszczonych w głównych ołtarzach nowo powstających redemptorystowskich kościołów i fundacji klasztornych, a Matkę Bożą Nieustającej Pomocy ustanawiano ich patronką. Należy bowiem zaznaczyć, iż przełom XIX i XX wieku to okres szczególnego rozkwitu Zgromadzenia Najświętszego Odkupiciela, zarówno pod względem szybko rosnącej liczby zakonników, jak i ekspansji geograficznej misjonarzy-redemptorystów²². Pierwszą

dor – 2, Norwegia – 2, Jeruzalem – 1, Wyspa Świętego Tomasza – 1 i Dania – 1. Por. AGHR, sygn. Ps VI, 1–3.

¹⁸ Od połowy 1866 roku, po koronacji ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy, wzór takiego certyfikatu brzmiał następująco: „Nicolaus Mauron, Congregationis Sanctissimi Redemptoris Superior Generalis et Rector Maior. Fidem fascimus atque testamur, hanc Imaginem B[eatae] V[irginis] Mariae fideliter expressam esse ex ipsomet veteri ac miraculis claro Archetypo, sub titulo de Perpetuo Succursu, olim un Ecclesia S[ancti] Mathaei in Merulana de Urbe, nunc in alia S[ancti] Alphonsi M[artyris] de Ligorio in Exquilinis venerato et a R[everendissimo]mo Capitulo Vaticano corona aurea insignito. In quorum fidem [...] Romae, ex Collegio nostro ad Sacrosanctum Redemptorem et in honorem s[ancti] Alphonsi, die [...] mensis [...] anni 18 [...] Num[erus]”. Zob. AGHR, sygn. Ps. VI, 2.3.

¹⁹ Zob. C. M. Henze, *Mater de Perpetuo Succursu...*, dz. cyt., s. 71; por. D. Buckley, *The Miraculous Picture...*, dz. cyt., s. 95–96.

²⁰ W sporządzanych w Rzymie statystykach dotyczących rozprzestrzeniania się kultu Nieustającej Pomocy odnotowano we wrześniu 1876 roku: „120 000 cartelline della Madonna sulla carta vellina”. Zob. P. Meerschaut, *De Imaginibus B.M.V. de Perpetuo Succursu*, „Analecta CSSR” 31 (1959), s. 87–90.

²¹ Zob. AGHR, sygn. Ps. VI, 1–10.

²² „Prowincje zaczęły się rozwijać i pracować normalnie. Kult zaś Matki Bożej Nieustającej Pomocy stał się znakiem identyfikującym życie członków Zgromadzenia oraz apostołską pracę redemptorystów. [...] Skutkiem tych wydarzeń była stabilizacja i umocnienie wewnętrznego życia

świątynią pod wezwaniem Matki Bożej Nieustającej Pomocy było poświęcone w 1867 roku oratorium klasztoru w Argentan w Normandii²³. W następnym roku rozpoczęto budowę kościołów między innymi w Bochum, Ilchester oraz Roosendaal²⁴. Do najbardziej znaczących pierwszych fundacji, które natychmiast stawały się lokalnymi centrami kultu Matki Bożej Nieustającej Pomocy, należy zaliczyć na przykład Perth (1869), Boston (1871), Paryż (1874), Granadę (1879), Nowy Jork (1887), Montevideo i Wiedeń (1889), Madryt (1892), Valparaiso (1903). W 1932 roku poświęcono górską kaplicę ku czci Matki Bożej Nieustającej Pomocy położoną w Alpach szwajcarskich na wysokości 1761 m n.p.m. na lodowcu Rhonegletscher²⁵. Jako 16 z kolei figuruje w tym zestawieniu pierwsza polska fundacja redemptorystów w Mościskach z 1883 roku²⁶.

Metody szerzenia kultu

Redemptoryści nie ograniczali się jednak tylko do budowy klasztorów i kościołów pod wezwaniem Nieustającej Pomocy. Pragnęli bowiem, by Maryja w tym znak u była nie tylko znana, ale i miłowana, dlatego włączyli ikonę, jej teologię i wymowną symbolikę do swojej charyzmatycznej posługi w Kościele. Wizerunek ten towarzyszył każdej ekipie misyjnej głoszącej misję i rekolekcje parafialne. Ikony Matki Bożej nie mogło zabraknąć w kufrach podróżnych misjonarzy zmierzających na antypody, Daleki Wschód czy Syberię. Redemptoryści w Ameryce Łacińskiej wprost określali Maryję mianem *Madonna Misionaria*²⁷.

Wyjątkowe rozmiary przybrał kult Matki Bożej Nieustającej Pomocy na Haiti. Mieszkańcy stolicy Port-au-Prince wstawiennictwu Maryi przypisali nagłe ustąpienie w lutym 1882 roku epidemii czarnej febry, która zebrała wcześniej tragiczne

redemptorystów". Zob. J. Opitz, *Historia i duchowość alfonzjańska*, tłum. S. Stańczyk, Kraków 1987, s. 124–125.

²³ Zob. [J. B. Lorthioit], *Mémorial Alphonsien*, Tourconig 1929, s. 615; por. S. J. Boland, *A Dictionary of the Redemptorists*, Romae 1987, s. 19.

²⁴ Zob. H. Schäfer, *De Moeder van Altijddurenden Bijstand*, Nijmegen 1941, s. 64–65.

²⁵ Zob. „Maria-Immerhilf” 6 (1932), s. 78.

²⁶ Zob. C. M. Henze, *Mater de Perpetuo Succursu...*, dz. cyt., s. 70–73; por. J. F. Byrne, *The Redemptorist Centenaries*, Philadelphia 1932, s. 401–403; por. F. Klar, *For Frue af den stedsevarende Hjælp. Et nådebilldes sejrsgang gennem verden i hundrede år 1866–1966*, København 1967, s. 145–146; por. M. J. Curley, *The Provincial Story*, New York 1963, s. 163–165.

²⁷ Zob. E. Buschi, *Santa Maria del Perpetuo Soccorso...*, dz. cyt., s. 347–351.

zniwo około 4 tys. ofiar. Po uroczystej procesji ulicami miasta z cudowną ikoną i zawierzeniu jego mieszkańców Maryi przez arcybiskupa Alexisa Jeana Marie Guilloux (1819–1885) epidemia ustąpiła. Pomysłodawcą tej procesji był pochodzący z Francji proboszcz katedry metropolitarnej ksiądz François Marie Kersuzan (1848–1935), który rok później został biskupem pomocniczym Port-au-Prince i jako pierwszy hierarcha w swoim herbie biskupim umieścił wizerunek Matki Bożej Nieustającej Pomocy²⁸. 8 grudnia 1942 roku w obecności nuncjusza apostolskiego, episkopatu, przedstawicieli rządu i parlamentu Republiki Haiti oraz około 200 tys. Haitańczyków prezydent Louis Élie Lescot (1883–1974) dokonał oficjalnej proklamacji Matki Bożej Nieustającej Pomocy jako Patronki Haiti. Z tej okazji poczta haitańska wydała unikatową serię znaczków z wizerunkiem nowej Patronki Haiti.

Ikona Matki Bożej Nieustającej Pomocy dotarła również wraz z polskimi misjonarzami w czasie tzw. misji syberyjskiej w 1908 roku do potomków polskich zesłańców w Omsku, Czelabińsku, Tobolsku oraz na Zakaukazie – do Groznego i Baku²⁹. Jej kult redemptoryści z prowincji niemieckich i francuskich propagowali skutecznie w Japonii, Korei i Wietnamie³⁰. Na antypodach zaś pochodzący z Irlandii misyjny biskup australijskiej diecezji Maitland Edmund John Gleeson (1869–1956) ogłosił w 1934 roku Matkę Bożą Nieustającej Pomocy główną Patronką swej diecezji, a rok później poświęcił Jej kaplicę w kościele katedralnym³¹.

Cześć dla Nieustającej Pomocy przekraczała nie tylko granice państw, języków i kultur, ale również kościelnych obrządków. Jej wielkim czcicielem był chaldejski patriarcha Bagdadu i Mosulu Yūsuf Emmanuel II Thomas (1900–1947), który w 1938 roku wydał pierwszą w języku arabskim historię rzymskiej ikony, a w 1944 roku poświęcił kościół pod wezwaniem Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Dawassa koło Mosulu. Ikona ta znana była również we wspólnocie maronickiej w Syrii i Libanie, gdzie w Jbeil zbudowano kościół i szpital dedykowany Madonnie. W Kościele obrządku melchickiego Jej cześć rozszerzały dwa zgromadzenia zakonne: założone w 1903 roku w Libanie Zgromadzenie Misjonarzy św. Pawła

²⁸ Wizerunek Matki Bożej Nieustającej Pomocy umieścili w swych herbach także biskupi redemptoryści: w 1886 roku biskup Wilhelm Anton Wulfinch (1839–1906) oraz w 1911 roku przyszły prefekt Kongregacji Rozkrzewiania Wiary kard. Willem Marinus van Rossum (1854–1932). Por. C. M. Henze, *Mater de Perpetuo Succursu...*, dz. cyt., s. 51.

²⁹ Zob. „*Analecta CSSR*” 1 (1922), s. 202–203; por. J. Palewski, *Wspomnienia z misji oo. Redemptorystów na Syberii r. 1908*, Mościska 1909, s. 36–39; E. Nocuń, *Volksmissionen der polnischen Redemptoristen in Sibirien im Jahr 1908*, „*Spicilegium Historicum Congregationis Ssimi Redemptoris*” 56 (2008), fasc. 1, s. 161–178.

³⁰ Zob. A. Tuyên, *Tim hiểu kigh. Kingh Mùng*, Saigon 1952.

³¹ Zob. C. M. Henze, *Ausführliche Geschichte des Muttergottesbildes...*, dz. cyt., s. 53.

oraz powstałe w 1936 roku Misjonarki Naszej Pani Nieustającej Pomocy³². Na Sri Lance pośród Tamilów rozpowszechniali kult redemptoryści obrządku syromalabarskiego³³. Szczególną cześć odbierała Matka Boża w znaku Nieustającej Pomocy wśród wiernych obrządku greckokatolickiego na Ukrainie i Słowacji oraz w diasporze ukraińskiej w Kanadzie. Klasztory redemptorystów tego obrządku stawały się ośrodkami promowania Jej kultu³⁴. Było to o tyle łatwiejsze, iż ten pasywny typ ikony, zwany na Wschodzie jako *Strastnaja*, był rozpowszechniony w tamtejszej ikonografii³⁵.

Mało znany jest też fakt, iż papież Pius XI w 1922 roku uczynił Matkę Bożą Nieustającej Pomocy Patronką dzieła pomocy dla głodujących dzieci w bolszewickiej Rosji. Powstało swoiste logo tego dzieła z wizerunkiem Madonny oraz napisami w języku rosyjskim: „Rzymski Papież dla rosyjskich dzieci” i „Zbawienie świata, ratuj Rosję”. Wydrukowanych zostało wówczas kilka tysięcy takich obrazków, które podczas próby ich przewiezienia do ZSRR zostały zarekwirowane przez sowieckie służby celne³⁶. Ikona Matki Bożej Nieustającej Pomocy była również znakiem w służbie ekumenizmu. Papież Leon XIII w maju 1902 roku wysłał do Bułgarii w misji ekumenicznej misjonarzy assumpcjonistów, powierzając im kopię rzymskiej ikony. W 1908 roku św. Pius X ofiarował wizerunek Madonny cesarzowej Etiopii Taitu Bytul (1851–1918)³⁷. Natomiast na Kongresie Mariologicznym we Fryburgu Szwajcarskim w 1902 roku jedną z propozycji teologów tam zgromadzonych było uznanie Matki Bożej Nieustającej Pomocy za Patronkę ruchu ekumenicznego, jako Tej, która łączy chrześcijański Wschód z Zachodem³⁸.

³² Zob. A. García Paz, *Santa María del Perpetuo Socorro*, t. 2, dz. cyt., s. 191.

³³ Zob. A. García Paz, *Santa María del Perpetuo Socorro*, t. 1, dz. cyt., s. 59. Podobnie wielkim oddaniem cieszyła się ikona Nieustającej Pomocy wśród wiernych Singapuru i Malezji, gdzie szczególnie popularną formą kultu były organizowane corocznie w liturgiczne wspomnienie procesje z Jej wizerunkiem. Por. K. J. O'Brien, *Redemptorists in Singapore-Malaysia*, Singapore 1985, s. 148–149.

³⁴ W Michalovcach słowaccy redemptoryści obrządku wschodniego umieścili nad ikoną Matki Bożej znamieny napis w języku starocerkiewnosłowiańskim: „Jesteśmy szczęśliwi, o Maryjo, że jesteś naszą Nieustającą Pomocą. We dnie i w nocy wstawiaj się za nami!”. „Analecta CSSR” 9 (1931), s. 300.

³⁵ Zob. E. Buschi, *Santa Maria del Perpetuo Soccorso...*, dz. cyt., s. 324; por. K. Onasch, A. M. Schnieper, *Ikonen. Faszination und Wirklichkeit*, München 2007, s. 161–167.

³⁶ Zob. E. Buschi, *Santa Maria del Perpetuo Soccorso...*, dz. cyt., s. 332.

³⁷ Zob. D. Buckley, *The Miraculous Picture...*, dz. cyt., s. 80.

³⁸ Zob. *Cinquant' anni dalla prima esposizione dell' antica e prodigiosa immagine della Madonna del Perpetuo Soccorso nella Chiesa di Sant' Alfonso all' Esquilino*, Romae 1916, s. 86; por. E. Buschi, *Santa Maria del Perpetuo Soccorso...*, dz. cyt., s. 339.

Formy kultu

Każda idea potrzebuje własnej formy, by móc się wyrazić i zmanifestować. W krzewieniu kultu Matki Bożej Nieustającej Pomocy istotną rolę odgrywały różnorodne formuły liturgiczne, wspólnoty brackie i zakonne oraz bogata działalność wydawnicza i numizmatyczna. Rozwój kultu uzależniony był ściśle od aprobaty władzy kościelnej, stąd starania zwieńczone już w 1876 roku wpisaniem przez watykańską Kongregację Rytów do kalendarza liturgicznego święta Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Obecnie przypada ono na dzień 27 czerwca, jednak do 1914 roku obchodzono je w niedzielę przed uroczystością Narodzenia św. Jana Chrzciciela³⁹. Kolejnym znakiem wzrostu znaczenia kultu ikony Nieustającej Pomocy była decyzja Benedykta xv, który z okazji złotego jubileuszu jej koronacji 3 listopada 1916 roku zezwolił na dołączenie do *Litanii loretańskiej* odmawianej w kościołach redemptorystów wezwania „Matko Nieustającej Pomocy, módl się za nami!”. Rok później ten sam papież zatwierdził także przywilej 300 dni odpustu związanego z pobożnym odmówieniem modlitwy *O Maria, Mater de Perpetuo Succursu*⁴⁰.

Ważną formą propagowania kultu Nieustającej Pomocy była oficjalnie potwierdzona przez kardynała Patriziego 23 maja 1871 roku Pobożna Unia Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Alfonsa Liguoriego⁴¹. Idea tego stowarzyszenia zrodziła się w irlandzkim Limerick w 1868 roku, a już w roku następnym podobne wspólnoty brackie powstawały w belgijskim Roulers oraz Wiedniu, Paryżu, Tour-nai, Pizie i Modenie⁴². Bractwo to na mocy papieskiego *breve Quod in maiorem* z 31 marca 1876 roku podniesione zostało do rangi Arcybractwa Matki Bożej

³⁹ Kongregacja Rytów wydała 18 maja 1876 roku reskrypt potwierdzający *Officium proprium cum Missa B.M.V. de Perpetuo Succursu sub ritu duplici II. Classis*. Zob. *Documenta authentica facultatum et gratiarum spiritualium quas Congregationi ss. Redemptoris S. Sedes concessit*, Ratisbonae 1903, s. 403–407, nr 275. W Archiwum Kurii Metropolitarnej w Krakowie zachował się dokument tejże kongregacji polecający wpisanie do kalendarza liturgicznego diecezji krakowskiej święta Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Zob. АКМК, Akta Kardynała Albina Dunajewskiego,teczka: *Korespondencja urzędowa 1872–1895*, t. 2.1, k. 7: *Kard. D. Bartolini do kard. A. Dunajewskiego*, Rzym, 6.05.1885.

⁴⁰ Zob. D. Buckley, *The Miraculous Picture...*, dz. cyt., s. 80.

⁴¹ Oficjalna nazwa stowarzyszenia brzmiała: „Pia Unio sub titulo et invocatione B[eatae] Mariae Virginis de Perpetuo Succursu et S[ancti] Alphonsi de Ligorio”. Por. *breve Quum sicuti relatum Piusa IX* z 10 marca 1976 roku, [w:] *Documenta authentica facultatum et gratiarum spiritualium...*, dz. cyt., s. 397–399, nr 272.

⁴² Zob. C. M. Henze, *Mater de Perpetuo Succursu...*, dz. cyt., s. 83.

Nieustającej Pomocy i św. Alfonsa⁴³. Jego członkowie mieli propagować w swych środowiskach cześć dla Maryi (między innymi poprzez specjalny medalion z wizerunkami Nieustającej Pomocy i św. Alfonsa), uczestniczyć w nabożeństwach brackich w święta patronalne oraz każdą drugą niedzielę miesiąca, odmawiać codziennie rano i wieczorem trzy razy *Zdrowaś Maryjo* i *Chwała Ojcu*, a nade wszystko prowadzić intensywne życie duchowe i sakramentalne⁴⁴. Charakter podobny do arcybractwa miały też inne pobożne stowarzyszenia, między innymi założona w 1878 roku w Chile i szczególnie popularna w Ameryce Łacińskiej i Hiszpanii konfraternia *Súplica Perpetua*⁴⁵ oraz powstała w 1926 roku z inicjatywy alzackiego redemptorysty o. Alberta Stockera (1893–1965) tzw. Straż Honorowa Matki Bożej Nieustającej Pomocy⁴⁶.

Punktem zwrotnym w rozwoju kultu Matki Bożej Nieustającej Pomocy było wprowadzenie nabożeństwa Nieustannej Nowenny. Ta forma pobożności maryjnej zrodziła się w Stanach Zjednoczonych, w kościele redemptorystów pod wezwaniem św. Alfonsa w Saint Louis, gdzie ojciec Andrew Browne (1886–1963) we wtorek 11 lipca 1922 roku odprawił pierwsze takie nabożeństwo, ponawiane odtąd co tydzień⁴⁷. Praktyka ta w 1928 roku została przez ojca Henry'ego Suttona (1892–1980) nazwana Nieustanną Nowenną, wcześniej bowiem zwano ją *Novendialia*⁴⁸. Do 1930 roku redemptoryści założyli Nieustanną Nowennę w 30 kościołach Saint Louis i Detroit. Do wybuchu II wojny światowej nowe

⁴³ Zob. *breve Quod in maiorem Piusa IX* z 31 marca 1876 roku, [w:] *Documenta authentica facultatum et gratiarum spiritualium...*, dz. cyt., s. 399–401, nr 273.

⁴⁴ Zob. F. Favre, *Notre-Dame du Perpétuel Secours. Histoire – culte – influence. Etude présentée au Congrès Marial de Fribourg*, St. Etienne 1902, s. 33nn. Por. C. M. Heinze, *Mater de Peperuo Succursu...*, dz. cyt., s. 84.

⁴⁵ Twórcą tego bractwa był pochodzący z Luksemburga misjonarz redemptorysta ojciec Peter Merges (1832–1887). Zob. M. Raus, *Litterae Circulares*, Romae 1908, s. 283, 449; C. M. Henze, *Das Gnadenbild der Mutter von der immerwährenden Hilfe*, Bonn 1933, s. 28–29; E. Buschi, *Santa Maria del Perpetuo Soccorso...*, dz. cyt., s. 412–413.

⁴⁶ Zob. A. Stocker, *Die Gebetswache bei der Mutter von der immerwährenden Hilfe*, Colmar 1934, s. 4nn; por. L. Frąś, *Straż Honorowa Matki Boskiej Nieustającej Pomocy*, Kraków 1936, s. 15–16.

⁴⁷ Ojciec Brown pełnił od 1916 roku funkcję moderatora Arcybractwa Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Alfonsa. W ramach swej posługi pastoralnej przewodniczył comiesięcznym nabożeństwom arcybractwa. Przed liturgicznym wspomnieniem Nieustającej Pomocy urządzał też uroczyste i popularne wśród wiernych tridua, które przerodziły się w dziewięciodniową nowennę. W 1922 roku frekwencja podczas jednej z takich nowenn wyniosła około 37 tys. wiernych, a już rok później 65 tys. Na prośby czcicieli Madonny ojciec Brown postanowił odprawiać podobne nabożeństwa co tydzień, w każdy wtorek. Zob. „*Analecta CSSR*” 19 (1940–1947), s. 247.

⁴⁸ Zob. M. Kotyński, *Nieustającej Pomocy Matka Boża. II. Kult*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 13, Lublin 2009, k. 1233.

nabożeństwo było już obecne w 55 diecezjach USA. W ciągu 25 lat odprawiano je w blisko 2 tys. świątyń amerykańskich i kanadyjskich⁴⁹. W Europie nabożeństwo nowenne upowszechniło się dopiero po wojnie, dzięki amerykańskim kapelanom wojskowym, którzy w 1943 roku zaczęli odprawiać je w kościołach Belfastu⁵⁰. Nie sposób dziś zliczyć kościołów i kaplic na całym świecie, w których odprawiana jest Nieustanna Nowenna, jedno z najbardziej rozpoznawanych i rozpowszechnionych nabożeństw maryjnych⁵¹.

W Hiszpanii i Ameryce Łacińskiej od 1950 roku praktykowana jest też specyficzna forma kultu Maryi w znaku Nieustającej Pomocy, tzw. *Visita Domicaliaria*. Ikona Matki Bożej w drewnianej kapliczce pielgrzymuje wśród rodzin zgromadzonych we wspólnoty liczące 30 domostw. Ikona spędza w każdym domu 24 godziny, po czym jest przyjmowana przez następną rodzinę. Również na Półwyspie Iberyjskim oraz od Meksyku po Chile szczególnego charakteru nabrały procesje z ikoną Matki Bożej Nieustającej Pomocy umieszczoną na specjalnych platformach niesionych na barkach kilkudziesięciu mężczyzn⁵².

Charakterystyczną formą pobożności maryjnej był propagowany przez ukraińskich redemptorystów wśród wiernych obrządku greckokatolickiego *Akatyst ku czci Matki Bożej Nieustającej Pomocy* autorstwa ojca Romana Bachtałowskiego (1897–1985). Ten bizantyjski kantyk, mający swe początki w V wieku, składa się z 24 strof odpowiadających literom greckiego alfabetu. 12 tzw. kondakionów odnosi się do tajemnicy Wcielenia, zaś teksty pozostałych 12 tzw. ikosów są teologiczną kontemplacją *Theothokos* w misterium Chrystusa i Kościoła. Po raz pierwszy akatyst ten wydany został w języku starocerkiewnosłowiańskim w Hołosku w 1931 roku, a dla wiernych języka angielskiego trzy lata później w Londynie⁵³.

Doniosłą rolę w szerzeniu kultu Matki Bożej Nieustającej Pomocy odegrały również liczne periodyki oraz książki i modlitewniki Jej poświęcone. Wśród czasopism największe znaczenie i zasięg miały: wydawane w Hiszpanii „El Perpetuo

⁴⁹ Zob. T. L. Skinner, *The Redemptorists in the West*, St. Louis 1933, s. 379–386; por. „Analecta CSSR” 19 (1940–1947), s. 245–252.

⁵⁰ Na Starym Kontynencie po raz pierwszy odprawiono ją jednak już w 1932 roku w kościele św. Piotra Apostoła w Birmingham. Zob. „Analecta CSSR” 23 (1951–1952), s. 202.

⁵¹ Zob. M. Sadowski, *Geneza i początki nabożeństwa Nieustannej Nowenny do Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Polsce*, [w:] *Historia bliższa ludziom. Prace ofiarowane Księdzu Profesorowi Janowi Kracikowi w 70. rocznicę urodzin*, red. E. Wróbel, R. Szczurowski, Kraków 2011, s. 320–321.

⁵² Zob. A. García Paz, *Santa María del Perpetuo Socorro...*, t. 3, dz. cyt., s. 192–193; R. Bolaños Aguilar, *Crónica de los Misioneros Redentoristas en Honduras 1928–1998*, Tegucigalpa 1987, s. 166–168.

⁵³ Zob. [P. Бахталовский], *Акафист до Божої Матери Неустанної Помочи*, Голоско 1931; *The Akáthistos Hymn to the Mother of God. The most Ancient Song to Our Victorious Lady of Perpetual Succour*, tłum. A. Bartle, J. Christopher, London 1934.

Socorro” i „El Devoto de Nostra Señora del Perpetuo Socorro”, we Francji „La Sainte Famille” i „Le Perpétuel Secours”⁵⁴, w krajach niemieckojęzycznych „Maria Immerhilf” oraz „Maria-Hilf. Monatsschrift für alle Verehrer der Mutter von der Immerwährenden Hilfe”⁵⁵, we Włoszech „Il Soccorso Perpetuo di Maria”, w Wielkiej Brytanii „Novena”, w USA „Perpetual Help”, zaś w Polsce „Chorągiew Maryi”⁵⁶. W swej znakomitej bibliografii prac redemptorystów o. Maurice de Meulemeester (1879–1961) podaje, iż do końca 1939 roku wydano w różnych językach świata 253 publikacje, począwszy od naukowych monografii, a skończywszy na modlitewnikach⁵⁷. Ogólna liczba egzemplarzy książek i broszur poświęconych ikonie Nieustającej Pomocy tylko do 1926 roku osiągnęła imponującą liczbę 2 756 650 woluminów⁵⁸.

Zakończenie

Fenomen kultu ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy jest zagadnieniem obszernym, wielowymiarowym i interdyscyplinarnym. Zaprezentowana powyżej synteza historycznych procesów i przejawów miłości do Tej, która pomaga nieustannie, przekonuje o doniosłej roli zgromadzenia redemptorystów w odnowieniu i rozszerzeniu tego kultu od niespodziewanego przywrócenia do publicznej czci na terenie Wiecznego Miasta zapomnianej dotąd ikony i jej koronacji, po działalność bractw i apostołstwo pióra, a także swoistą ekspansję kultu „Madonny Misjonarki” w krajach Nowego Świata, Europy Wschodniej i Azji oraz wzrastającej popularności nabożeństwa Nieustannej Nowenny. Znamienny jest fakt, iż dla wszystkich tych przejawów kultu elementem wspólnym

⁵⁴ Miesięcznik „La Sainte Famille” był w krajach frankofońskich oficjalnym biuletynem Arcybractwa Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Alfonsa, wydawanym najpierw w Valence, a następnie w Fontainebleau, jeszcze przed powstaniem arcybractwa, od października 1873 roku. Zob. „La Sainte Famille” 26 (1900), s. 1–4.

⁵⁵ „Maria-Hilf” był odpowiednikiem francuskiego „La Sainte Famille” dla obszaru niemieckojęzycznego, wydawanym w Münster od 1888 roku. Podobnie jak periodyk francuski posiadał paginację ciągłą. Zob. „Maria-Hilf. Monatsschrift für alle Verehrer der Mutter von der Immerwährenden Hilfe” 13 (1901), s. 197–198.

⁵⁶ Zob. E. Buschi, *Santa Maria del Perpetuo Soccorso...*, dz. cyt., s. 356–357.

⁵⁷ Zob. M. de Meulemeester, *Bibliographie générale des écrivains Rédemptoristes*, t. 1–3, Louvain 1933–1939.

⁵⁸ Zob. C. M. Henze, *Mater de Perpetuo Succursu...*, dz. cyt., s. 75–76.

i konstytutywnym było zaangażowanie i misyjny zapał redemptorystów, gorliwych, choć oczywiście nie jedynych, apostołów kultu Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Zaświadczył o tym dobitnie papież Paweł VI, który w 1966 roku w liście na stulecie przywrócenia do kultu cudownej ikony pisał do synów św. Alfonsa:

Nasz poprzednik polecił Waszemu przełożonemu generalnemu, abyście nadali nowy impuls rozwojowi kultu Matki Bożej Nieustającej Pomocy i rozszerzyli go na cały świat, i zaiste zostało to przez Was wiernie wypełnione, tak że kult tej ikony w sposób całkowicie wyjątkowy, dzięki Waszej trosce i gorliwości, rozszerzył się jak dobra nowina na wszystkie narody⁵⁹.

Abstrakt

Motywy tej naukowej refleksji jest jubileusz 150 lat od uroczystego przywrócenia do publicznego kultu ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy, która łączy wschodnie i zachodnie tradycje teologiczne i ikonograficzne. W dziejach kultury religijnej wiek XIX nazywany jest często „stuleciem Maryi”. To okres niezwykle bujnego rozkwitu maryjnej pobożności. Pośród jej najważniejszych przykładów jawi się ponowne odkrycie cudownej ikony oraz rozpropagowanie jej kultu na całym świecie. Celem tego artykułu jest ukazanie tego procesu oraz szczególnej roli zgromadzenia redemptorystów, którym bł. Pius IX powierzył wizerunek z zadaniem, „by uczynili go znanym na całym świecie”. W powyższej prezentacji przedstawione zostały okoliczności ponownego odkrycia ikony, jej rzymskiej koronacji w 1867 roku oraz różnorodne przejawy i formy kultu Matki Bożej Nieustającej Pomocy, dziś jednego z najbardziej rozpoznawalnych i czczonych wizerunków maryjnych na świecie.

⁵⁹ Cyt. za: E. Buschi, *Santa Maria del Perpetuo Soccorso...*, dz. cyt., s. 333–336.

Abstract

This year marks the beginning of the 150th anniversary of the rediscovery of the icon of Our Mother of Perpetual Help, icon connecting the Eastern and Western traditions of the Church. The rediscovery was directly related to the Redemptorists whom Blessed Pius IX entrusted the image of Mary, asking them to “make her known throughout the world”. The article aims at presenting the circumstances of the events occurring 150 years ago, the Roman ceremony of the crowning of the icon in 1867 and the history of the promotion of the devotion to Our Mother of Perpetual Help through various forms of Marian piety and confraternities. The dynamism of the Redemptorist ministry made the icon of Our Mother of Perpetual Help one of the most widely spread and venerated Marian icons in the world.

1. Ikona Matki Bożej Nieustającej Pomocy –
stan przed renowacją w 1866 r.,
fot. Archiwum Generalne Redemptorystów w Rzymie

2. Ikona Matki Bożej Nieustającej Pomocy po renowacji
dokonanej przez Leopolda Nowotnego w 1866 r.,
fot. Archiwum Generalne Redemptorystów w Rzymie